

Adroddiad

CYMDEITHAS SENEDDOL Y GYMANWLAD

66ain Cynhadledd Seneddol y Gymanwlad

2-5 Hydref 2023

Accra, **Ghana**

Dirprwyaeth:

Adam Price AS

Carolyn Thomas AS

Al Davies (Ysgrifennydd y Ddirprwyaeth)

Cynnwys:

1	Cefndir, Crynodeb ac Uchafbwyntiau	t.3
2	Adroddiad gan Adam Price AS	t.4
3	Adroddiad gan Carolyn Thomas AS	t.9
4	Datganiad i Gloi	t.12
5	Diolchiadau	t.13

Cefndir, Crynodeb ac Uchafbwyntiau.

Cynhadledd Seneddol y Gymanwlad yw cyfarfod blynyddol Cymdeithas Seneddol y Gymanwlad. Mae'n un o gyfarfodydd mwyaf y Gymanwlad, gan ddod â rhyw 500 o Seneddwyr ynghyd gan gynrychioli dros 180 o Ganghennau seneddol o bob rhan o naw Rhanbarth y Gymdeithas.

Cynhaliwyd y 66ain Cynhadledd rhwng 2-5 Hydref 2023 yn Accra, Ghana. Thema'r Gynhadledd oedd "**Siarter y Gymanwlad 10 mlynedd yn ddiweddarach: Gwerthoedd ac Egwyddorion i Seneddau eu Cynnal**"; gyda 2023 yn nodi 10 mlynedd ers sefydlu Siarter y Gymanwlad sy'n amlinellu egwyddorion a gwerthoedd y Gymanwlad.

Gwahoddwyd Cangen Cymru (y Senedd) o Gymdeithas Seneddol y Gymanwlad, fel rhan o'i strwythur ffioedd, i anfon un cynrychiolydd gyda'r opsiwn o gael cynrychiolydd ychwanegol fel "Arsylwr" yn y gynhadledd.

Unwaith eto, roedd cyfle i holl Aelodau'r Gangen gymryd rhan yng Nghynhadledd eleni ac roedd y ddirprwyaeth a ddewiswyd yn cynnwys Aelodau nad oeddent ar Bwyllgor Gwaith y Gangen ac nad oeddent wedi bod yn weithgar yng ngwaith Cymdeithas Seneddol y Gymanwlad yn y Senedd o'r blaen.

Roedd y gynhadledd yn gyfle gwych i rwydweithio yn ogystal â bod yn llwyfan i godi proffil y Senedd a Chymru.

Manteisiodd y Senedd ar y cyfleoedd, y tu hwnt i'r gynhadledd ei hun, gan gynnwys cymryd rhan mewn cyfarfodydd gyda dirprwyaethau o dan arweiniad Llefarydd [Senedd Daleithiol Cape Western](#) (De Affrica) a [Chynulliad Cenedlaethol Quebec](#); yn ogystal ag ymgysylltu cymunedol LHDTQ+ dan arweiniad Adam Price AS, mewn partneriaeth ag Uchel Gomisiwn Prydain yn Ghana.

Adroddiad gan Adam Price AS

Y cefndir

Cynhaliwyd 66ain Cynhadledd Seneddol y Gymanwlad yn Accra o dan y thema "Siarter y Gymanwlad 10 mlynedd yn ddiweddarach: Gwerthoedd ac Egwyddorion i Seneddau eu Cynnal". Mae Siarter y Gymanwlad yn gwahardd yn benodol bob math o wahaniaethu ar unrhyw sail, ond eto mae llawer yn y gymuned LHDT+ yn parhau i wynebu gwahaniaethu difrifol, gan gynnwys troseddoli cariad o'r un rhyw ym mwyafrif gwledydd y Gymanwlad.

Roedd y ffaith bod y Gynhadledd yn cael ei chynnal yn Ghana yn rhoi pŵer ychwanegol i'r ymdeimlad o ddieter a rhwystredigaeth ynghylch y methiant i gadw at egwyddorion datganedig y Gymanwlad. Ar 6 Gorffennaf 2023, pleidleisiodd Senedd Ghana yn unfrydol o blaid Ail Ddarlleniad y bil gwrth-LHDTQ a fyddai'n gwneud hyd yn oed mynegi hunaniaeth LHDTQ+ yn drosedd. Roedd llawer o seneddwyr LHDTQ+, ynghyd â'n cynghreiriaid, mewn cyfyng gyngor o ran a ddylent boicotio'r Gynhadledd eleni.

Penderfynais fynd yno i geisio defnyddio'r platfform yn fwriadol i ymgysylltu â'r gymuned LHDTQ+ leol ac i ymgysylltu â seneddwyr ar draws y Gymanwlad ar gwestiwn cydraddoldeb LHDTQ+ byd-eang.

Ymgysylltu â'r gymuned LHDTQ+

Cyn y Gynhadledd, bûm yn ymgysylltu'n uniongyrchol ag ymgyrchwyr LHDTQ+ lleol, i glywed eu profiadau a gofyn iddynt am y ffordd orau o ddefnyddio'r Gynhadledd i godi eu pryderon. Trefnais ddau gyfarfod rhithwir gyda'r gymuned LHDT+ yn y cyfnod cyn y gynhadledd a'r consensws oedd mai'r ffordd orau o gynorthwyo oedd trwy sesiwn friffio breifat i seneddwyr y DU â diddordeb a allai wedyn ddefnyddio'r wybodaeth hon wrth gyfrannu at y Gynhadledd. Gweithiais gydag Uchel Gomisiwn y DU i drefnu bod grŵp amrywiol o tua 20 o grwpiau cymunedol LHDT+, cymdeithas sifil a hawliau dynol yn briffio dirprwyaeth y DU o Senedd Cymru, Senedd y DU a Senedd yr Alban. Rwyf wedi parhau mewn cysylltiad â nifer o'r gweithredwyr hyn ers y Gynhadledd ac rwy'n parhau i gael trafodaethau gyda rhanddeiliaid allweddol eraill ynghylch sut y gellir cefnogi'r gymuned LHDT leol.

Rhaglen Cyfarfod Llawn y Gynhadledd

Llun: Adam Price AS yn cynrychioli'r Senedd yng Nghynulliad Cyffredinol y Gynhadledd.

Roedd prif sesiynau llawn rhaglen ffurfiol y Cynulliad Cyffredinol eleni yn gymharol annadleuol. Pasiwyd cynnig ar bwysigrwydd diogelwch bwyd a chynaliadwyedd heb unrhyw anghytuno. Cytunwyd ar ail dymor ar gyfer Ysgrifennydd Cyffredinol y Gymdeithas, Stephen Twigg (sydd ei hun yn gyn seneddwr LHDTQ+). Cytunwyd ar gynlluniau wrth gefn ar gyfer symud pencadlys Cymdeithas Seneddol y Gymanwlad y tu allan i'r DU pe bai'r ddeddfwriaeth angenrheidiol i ailgyfansoddi'r Gymdeithas fel sefydliad rhyng-seneddol rhyngwladol, os na chaiff ei phasio gan Senedd y DU.

O bosibl un o anerchiadau mwyaf arwyddocaol y Gynhadledd oedd gan yr Arlywydd Akufo-Addo wrth agor y Gynhadledd. Rhoddodd anerchiad nodweddiadol annoeth lle pwysleisiodd yr "angen i gynnal yr hawliau democrataidd a dynol sy'n gefndir i dir cyffredin yn y Gymanwlad". Pwysleisiodd dro ar ôl tro amddiffyn hawliau a rhyddid dynol sylfaenol a'r ddelfryd o "gymdeithas gyfiawn a chynhwysol i bawb" fel gwerthoedd ac egwyddorion cyffredin. Cyfeiriodd at ragymadrodd Cyfansoddiad Ghana 1992 gyda'i gyfeiriad at "gyfle cyfartal". Roedd ei araith yn cyflwyno Ghana fel

amddiffynnwr selog i ddemocratiaeth ryddfrydol mewn rhanbarth a oedd yn wynebu bygythiadau i sefydlogrwydd democrataidd, yn fewnol ac yn allanol. Gwnaeth hyn, tra'n cydnabod methiant Ghana ei hun i wneud cynnydd e.e. ym maes cynrychiolaeth merched gyda dim ond 40 o seneddwr benywaidd ar hyn o bryd. Amddiffynnodd ddemocratiaeth yn angerddol, gan gynnwys pwysigrwydd undod â phobl Wcráin, safbwynt nad yw'n cael ei rannu'n gyffredinol ymhlith gwledydd y De. Wrth ddwyn i gof gyfraniad hanesyddol un o ddinasyddion enwocaf Ghana, sef cyn-Ysgrifennydd Cyffredinol y Cenhedloedd Unedig, Kofi Annan, galwodd am ddiwygio sefydliadau byd-eang, cydnabyddiaeth o'r methiant i fyw mewn cytgor â natur a'r angen am bwerau Ewropeaidd blaenorol, yn benodol, i gyflawni eu cyfrifoldebau o ran gwneud iawn am gaethwasiaeth.

Gweithdai'r Gynhadledd

Aeth Carolyn Thomas AS a mi ar dri o'r gweithdai a gynhaliwyd ochr yn ochr â'r Gynhadledd. Roedd cyfarfod bwrdd crwn ar ieuencid a gynhaliwyd yn Senedd Ghana yn fwyaf nodedig am nad oedd unrhyw bobl ifanc ar y panel. Roedd ymdeimlad amlwg o rwystredigaeth ymhlith y bobl ifanc a oedd yn bresennol wrth i bobl ifanc gael eu gwthio i'r cyrion wrth wneud penderfyniadau – mewn gwlad lle ei hoedran canolrifol yw 20 oed – ac ar ddiweithdra cynyddol ymhlith pobl ifanc, a fu'n brif ffocws i brotest fawr a rwystrodd traffig yn y ddinas yn ystod wythnos y gynhadledd.

Clywodd y Gweithdy ar Gwotâu Rhywedd mewn Seneddau ar draws y Gymanwlad gan siaradwyr o Sierra Leone a Bangladesh am effaith cwotâu rhywedd deddfwriaethol yno, a chan gynrychiolydd Merched y Cenhedloedd Unedig am ymdrechion byd-eang ar gyfer cynrychiolaeth gyfartal. Siaradodd Carolyn Thomas am y cynigion ar gyfer cwotâu rhywedd yng Nghymru, a hefyd y rhwystrau ehangach i gyfranogiad menywod mewn gwleidyddiaeth. Gwnes i'r pwynt y dylid ystyried seneddau sydd â thegwch rhwng y rhywiau fel cam tuag at seneddau cynhwysol a chynrychioliadol yn yr ystyr ehangaf, gan gynnwys mwy o gyfranogiad gan grwpiau eraill sydd heb gynrychiolaeth ddigonol yn draddodiadol gan gynnwys pobl ag anableddau, lleiafrifoedd ethnig a chymunedau LHDTQ+. Dywedodd y siaradwr o Sierra Leone fod eu diwygiadau wedi cynyddu cynrychiolaeth menywod i 30% a bod cysylltiadau cyhoeddus rhestr gaeedig wedi bod yn ffactor pwysig a gyfrannodd at y cynnydd hwn. Cyfeiriodd cynrychiolydd o Fenywod y Cenhedloedd Unedig at y gwaith sy'n cael ei wneud gan [CEDAW](#) (y Confensiwn ar Ddileu Pob math o Wahaniaethu yn erbyn Menywod) i ddatblygu argymhelliad drafft o blaid cwotâu rhywedd sy'n debygol o gael ei fabwysiadu'r flwyddyn nesaf.

Llun: Adam Price AS yn annerch cynrychiolwyr yn y Gweithdy ar "Siarter y Gymanwlad: Siarter i bob Hawl Ddynol, neu i rai yn unig?"

Roedd y gweithdy ar hawliau dynol yn cynnwys siaradwyr o wledydd y Gogledd a'r De a oedd yn trafod ystod lawn o faterion hawliau dynol a gwmpesir gan Siarter y Gymanwlad. Ond y drafodaeth am hawliau LHDT oedd fwyaf bywiog. Gwnaeth [Steve Letsike](#), aelod lesbiaidd o Bwyllgor Gwaith Cenedlaethol yr ANC o Dde Affrica, a chadeirydd [Rhwydwaith Cydraddoldeb y Gymanwlad](#) (TCEN) sy'n dod â sefydliadau cymunedol a chymdeithas sifil LHDT+ ynghyd yn rhyngwladol, achos pwerus dros hawliau LHDT+ cyffredinol fel rhan o broses o ddad-drefoli cyfreithiau gwrth-sodomi Prydain sydd heb ei chwblhau eto. Roedd rhai ASau Ghana ac Uganda a chynrychiolwyr cymdeithas sifil yn y gynulleidfa yn anghytuno, gan nodi'r angen i barchu gwerthoedd diwylliannol lleol. Gwrthwynebodd cynrychiolwyr o India a De Affrica - yn enwedig menywod o ddeddfwrfeydd taleithiol De Affrica - gan siarad yn

gryf o blaid parch at gydraddoldeb LHDT+. Yn fy sylwadau fy hun, cyfeiriais at bwyslais Llywydd Ghana ar hawliau dynol i bawb yn ei sylwadau agoriadol, a siaradais am yr effaith ar fy lles meddyliol fy hun o dyfu i fyny ar adeg pan oedd cariad o'r un rhyw yn 18 oed wedi'i droseddu a'i bardduo. Daeth i ben gyda chadeirydd Comisiwn Hawliau Dynol a Chyfiawnder statudol Ghana yn dweud nad oedd am i ymwelwyr rhyngwladol gael yr argraff bod diwylliant Ghana yn homoffobig.

I gloi, gwnaeth cyfranogwyr y gweithdy basio, o fwyafrif, argymhelliad y "**Dylai Siarter y Gymanwlad fod yn berthnasol i holl ddinasyddion y Gymanwlad, beth bynnag fo'u hil, crefydd, rhyw, cyfeiriadedd rhywiol, oedran neu farn wleidyddol a dylai Seneddau fod yn gweithio'n ddiwyd i hyrwyddo hawliau dynol pawb.**"

Nid oedd y penderfyniad yn rhwymol ond gan ei fod yn gynnig a basiwyd gan fforwm seneddol a drefnwyd ar y cyd â Senedd Ghana, ni ddylid diystyru ei arwyddocâd symbolaidd.

Adroddiad gan Carolyn Thomas AS

Braint oedd mynychu 66ain Cynhadledd Seneddol y Gymanwlad a gynhaliwyd gan Senedd Ghana yn Accra, ynghyd ag Adam Price AS (gyda chefnogaeth ragorol Al Davies)

Pan oeddwn yn Gadeirydd Cyngor Sir y Fflint, 10 mlynedd yn ôl, codais Faner y Gymanwlad ar Ddiwrnod y Gymanwlad y Byd, gan siarad â phlant ysgol am ddathlu gwerthoedd cyffredin y Gymanwlad, ond nid oeddwn erioed wedi bod y tu allan i Ewrop felly roedd hwn yn gyfle gwych i gyfarfod a chael trafodaethau â Seneddwyr eraill y Gymanwlad o bob rhan o'r byd, cael cipolwg ar fywyd yn Ghana (yr oeddwn yn gwybod y byddai mor wahanol i fy niwylliant fy hun) a hyrwyddo Cymru. Roedd hefyd yn cyd-fynd â gwaith rydym wedi bod yn ei wneud ar amrywiaeth mewn llywodraeth leol gyda'r Pwyllgor Llywodraeth Leol a Thai a chysylltiadau rhyngwladol ar ôl Brexit gyda'r Pwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, Chwaraeon, y Gymraeg a Chysylltiadau Rhyngwladol.

Fe es i ar sawl gweithdy ar gydraddoldeb ac amrywiaeth, un o'r enw "**Cwotâu Rhywedd – ffordd o gyflawni nod**". Siaradais ynghylch sut, o dan ddiwygio'r Senedd, y bydd darn o ddeddfwriaeth ar wahân ar gyfer cwotâu rhywedd, a bydd gofyniad hefyd i bleidiau gwleidyddol gasglu a chyhoeddi gwybodaeth amrywiaeth am ymgeiswyr sy'n sefyll yn etholiadau cyffredinol y Senedd. Nodais hefyd mai menywod yw'r prif ofalwr o hyd mewn llawer o wledydd, ac nad oes gan rai annibyniaeth ariannol felly mae angen mynd i'r afael â hynny.

Yn y gweithdy "**Siarter y Gymanwlad: Siarter i bob Hawl Ddynol, neu i rai yn unig?**" roeddwn yn falch ac yn emosiynol o glywed fy nghydweithiwr Adam Price yn siarad am ei brofiad yn tyfu i fyny ac yn dod allan fel person ifanc hoyw. Roedd yn ddewr gan nad oedd pawb oedd yn bresennol yn yr ystafell, gan gynnwys y rhai oedd yn eistedd gerllaw, yn gefnogol o gydraddoldeb ac amrywiaeth. Ar ddiwedd y gweithdy, sefais mewn undod gydag ef, a gwnaeth Seneddwyr eraill yr un peth hefyd.

Roeddwn i'n falch bod y Llywodraeth a'r Senedd yng Nghymru wedi ymrwmo i hyrwyddo tegwch rhwng y rhywiau i gael Cymru lle mae holl fenywod, dynion a phobl anneuaid yn rhannu pŵer yn gyfartal. Mae ymrwymiad parhaus hefyd i ddatblygu gwlad lle mae holl bobl LHDTQ+ Cymru yn ddiogel i fyw a charu'n ddidwyll, yn agored ac yn rhydd fel nhw eu hunain – ond nid yw hyn yr un peth ym mhobman, ac mae'n ymddangos bod rhai gwledydd yn symud i'r cyfeiriad arall.

Gweithdy arall y bŵm ynddo ac y siaradais ynddo oedd **“E-Seneddau, mecanwaith effeithiol ar gyfer amrywiaeth croestoriadol ac ymgysylltu teg â'r cyhoedd?”**

Siaradodd llefarydd panel o Dde Cymru Newydd am sut roedd eu gwlad wedi cyflwyno e-ddeisebau. Siaradais am sut y mae gan Gymru e-ddeisebau ar waith ac ymatebodd i ddweud bod Cymru yn wlad y gwnaethant edrych arni ac yn ymchwilio iddi cyn ei rhoi ar waith yn eu gwlad nhw, sydd unwaith eto yn fy ngwneud yn falch bod Cymru'n arwain. Siaradais hefyd sut mae'r Senedd, yn dilyn COVID-19, wedi parhau â'r opsiwn o gyfarfodydd hybrid ac o bell, gan gynnwys yn y Siambr, mewn Pwyllgorau a grwpiau Trawsbleidiol. Dywedais, er bod yn well gan lawer o Aelodau fod yn bresennol yn bersonol ar gyfer dadleuon, ei fod wedi rhoi cyfle cyfartal a chyfranogiad i'r rhai sydd â chyfrifoldebau gofalu, anabledau iechyd corfforol neu feddyliol, pellter teithio a rheoli amser. Unwaith eto, daeth cyd-aelod seneddol ataf wedyn a nodi pa mor flaengar yw Cymru.

Fel dirprwyaeth o'r Senedd, gwnaethom gyfarfod â chynrychiolwyr seneddol eraill gan gynnwys y siaradwr o Senedd Cape Cape a Chynulliad Cenedlaethol Quebec. Gwnaethom hefyd fanteisio ar y cyfle i gynnal cyfarfodydd ag ymgyrchwyr LHDTQ+ yn Ghana yn Uchel Gomisiwn Prydain a chlywed eu profiadau yn uniongyrchol.

Mwynheais y seremoni agoriadol a oedd yn cynnwys drymio a dawnsio Affricanaidd, ac ar y diwedd canwyd Anthem y Merched. Roedd Adam a minnau'n meddwl y byddai'n dda canu'r gân hon yn y Senedd pan fyddwn yn pasio'r ddeddfwriaeth cwota rhywedd!

Treulais lawer o amser hefyd gyda chynrychiolwr o'r Alban, a deithiodd ar y cyd â mi ar y wibdaith ddiwylliannol â Cape Castle a pharc cenedlaethol Kakum.

Gwnaethom ddechrau'n gynnar, gan adael y gwesty am 5.30am ond, fel oedd yn arferol gydag 'amser Ghana', roedd hi ddwy awr yn hwyrach arnom yn gadael ar y bysiau. Cymerodd y daith trwy Ghana i Cape Castle ar yr arfordir 3 awr arall, ond roedd yn gyfle da i weld y trefi a'r pentrefi a chael cipolwg bach ar sut mae pobl yn byw, yn aml yn sylfaenol iawn, yn y wlad.

Adeiladwyd llawer o gaerau ar hyd yr hyn a elwid yr Arfordir Aur gan bobl o Ewrop yn y 1600au, wrth iddynt gloddio'r mwynau. Wedi'i adeiladu'n wreiddiol gan Sweden yn y 1650au, symudodd Cape Coast Castle i feddiant Denmarc, Iseldiroedd, ac yna Lloegr erbyn y 1660au. Roedd masnach yn troi o amgylch aur, pren, a thecstilau cyn i fasnachwyr o Loegr ddechrau cipio caethweision o Affrica ar raddfa fawr. Trowyd yr ystafelloedd yn gelloedd a

chlywsom a gwelsom ddarluniau dirdynol o'r hyn yr oedd carcharorion yn ei wynebu fel rhan o'r fasnach gaethweision ar draws yr Iwerydd. Ar ôl i Brydain ddiddymu'r fasnach gaethweision ym 1807, daeth y castell yn ganolfan addysgol a gweinyddol. Ym Mharc Cenedlaethol Kakum, ni welsom na chlywed lawer o rywogaethau brodorol o fflora a ffawna, nac anifeiliaid, roedd wedi bod yn bwrw glaw eto, ac nid yw canol y dydd yn amser da i weld bywyd gwyllt, ond fe wnes i fwynhau cerdded ar hyd y 7 pont bren pen coed a rhaff, a oedd yn mynd â ni ar hyd y canopïau coed.

Roedd y cinio gala yn gyfle da arall i sgwrsio gyda chyd-seneddwyr ac ymunais yn y dawnsio Affricanaidd.

Roedd y bwyd Affricanaidd yn cynnwys cyri sbeislyd, reis a iams ac roedd yn syndod weithiau pan ddechreuais fwyta ac nid oedd yr hyn roeddwn i'n ei ddisgwyl!

Ar ôl cael tynnu fy llun gyda baner Cymru ar y llwyfan yn y gynhadledd ddydd Llun cefais fy siomi ddydd Mercher o weld ei bod wedi cael ei symud i'r ochr arall gyda chenhedloedd datganoledig eraill.

Fodd bynnag, gwnes bwynt o'i chario yn ôl ar y llwyfan dair gwaith er mwyn tynnu mwy o luniau!

Ar y cyfan, roedd yn brofiad diddorol dysgu am gysylltiadau rhyngwladol a'u meithrin, gan gyfarfod â phobl o wledydd eraill y Gymanwlad, rhannu'r hyn yr ydym i gyd yn ei wneud, gweld gwlad Affricanaidd â'ch llygaid eich hun a hyrwyddo Cymru i genhedloedd eraill.

Datganiad Cloi'r Gynhadledd

Mae **Datganiad Cloi'r Gynhadledd** ar gyfer y **66^{ain} Cynhadledd Seneddol y Gymanwlad** ar gael [yma](#)

Mae'r datganiad cloi hwn yn cynnwys:

- prif ganlyniadau'r gynhadledd,
- crynodeb o drafodaethau'r gweithdy, ac
- yr argymhellion a gafodd eu cadarnhau neu eu nodi gan yr Aelodau a oedd yn bresennol.

I weld newyddion ac adnoddau pellach o'r Gynhadledd – ewch i wefan y Gynhadledd [yma](#). Mae lluniau o ddiwyddiadau'r Gynhadledd hefyd ar gael ar y dudalen Flickr [yma](#)

Llun: Carolyn Thomas AS ac Adam Price AS y tu allan i Senedd Ghana, Accra.

Diolchiadau

Hoffai Cangen y Senedd o Gymdeithas Seneddol y Gymanwlad ddiolch yn ddiffuant i'r canlynol:

Cangen Ghana o'r Gymdeithas

Jon Davies, Helen Haywood ac Ysgrifenyddiaeth BIMR

Ysgrifenyddiaeth Pencadlys y Gymdeithas

Uchel Gomisiwn Prydain yn Ghana.

